

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 ความหมายของประชาธิปไตย
- 2.2 หลักการประชาธิปไตย
- 2.3 คุณลักษณะของพฤติกรรมประชาธิปไตย
- 2.4 ประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา
- 2.5 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา
- 2.6 การบริหารจัดการกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา
- 2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า "ประชาธิปไตย" มีความหมายที่กว้างขวางซึ่งมีนักการศึกษาและนักรัฐศาสตร์ ให้ความหมายที่หลากหลายและคล้ายคลึงกันดังนี้

กระมล (2519) อธิบายว่า "ประชาธิปไตย" หรือ "Democracy" เป็นคำที่มาจากภาษากรีก 2 คำ รวมกันคือ Demos ซึ่งแปลว่า ประชาชนกับ Kratos ซึ่งแปลว่าอำนาจหรือการปกครอง เมื่อรวมกัน 2 คำ มีความหมายว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรือการปกครอง

สาโรช (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528) ได้อธิบายถึงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการปกครองหรือการเมืองนั้น การถืออำนาจเป็นของประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้ได้รับมอบอำนาจให้ทำหน้าที่ปกครองแทนประชาชนและประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงผู้ใช้อำนาจแทนตนได้ โดยการเลือกตั้งที่มีกำหนดวาระ ถือเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2518) ได้อธิบายถึงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต ซึ่งหมายถึง การเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีของกันและกัน แก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยเหตุผล สันติวิธี มีใจกว้างพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจาร์ณญาณ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีวินัย ในตนเองและยอมรับความเสมอภาคในโอกาสของบุคคล และนักศึกษาบางกลุ่ม กล่าวว่า ประชาธิปไตยมีต้นกำเนิดมาจากภาษากรีกซึ่งมีความหมายดั้งเดิมว่า หมายถึง "การปกครองโดยชนหมู่มาก" หรือ "การปกครองโดยหมู่ชน" ส่วนความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย" ที่เกิดขึ้นในภายหลังนั้น หมายถึงปรัชญาของสังคมมนุษย์ หรือวิถีชีวิตที่ยึดถึงอุดมคติ และหลักการบางประการ ที่กำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคม ในกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

จากความหมายของประชาธิปไตยที่กล่าวมานี้ มุ่งถึงวิถีชีวิตมนุษย์ในแบบของประชาธิปไตย เช่น ในกิจกรรมทางการเมืองก็ต้องการให้ประชาชนแต่ละคนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการปกครองบ้านเมือง ในทางเศรษฐกิจก็มุ่งให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการประกอบกิจการทางเศรษฐกิจหรือมีเจ้านักให้บุคคลได้รับหลักประกันในการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจหรือได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในด้านสังคมก็ต้องให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมทางสังคม ไม่ต้องการให้มีการกีดกันระหว่างกลุ่ม ระหว่างชั้น หรือเกิดอภิสิทธิ์ในชนชาติ ส่วนในทางวัฒนธรรมก็มุ่งสร้างค่านิยมและแบบแผน ประเพณีที่ยึดถือ การประนีประนอม การใช้เหตุผล การยอมรับนับถือคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ ความเข้าใจและเห็นประโยชน์ในการร่วมมือกันประกอบกิจการงานเพื่อส่วนรวม โดยไม่คิดที่จะกอบโกยผลประโยชน์เพื่อส่วนตัวฝ่ายเดียว การยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่ชอบธรรมและเหมาะสมกับกาลสมัยตลอดจนการดำรงชีวิตในลักษณะที่ยอมรับความสำคัญของบรรดาสมาชิกที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เป็นต้น

เมื่อวิเคราะห์ความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย" จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้สรุปความหมายของคำว่า ประชาธิปไตยในแง่ของกระบวนการทางการศึกษา หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนยึดมั่นในคาวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญารธรรม โดยที่ทุก ๆ คนร่วมกันรับผิดชอบ นับถือและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ใช้ปัญญาและหลักในการทำงาน และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวไม่ให้กระทำในสิ่งไม่ถูกต้อง หรือไม่ให้หลงนับถือในเรื่องที่เสียหาย ทุกคนร่วมมือกันแบ่งปันและประสานงานกันเพื่อการแก้ไข้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ และทำให้ทุกคนได้เจริญเติบโตและก้าวหน้าไปตามอัธภาพ ซึ่งอาจจะแยกแยะความหมาย

ของประชาธิปไตยในแง่นี้ได้เป็น 3 คุณลักษณะ คือ

1) มีความเคารพซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง (เคารพธรรม) คือทุกคนจะต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันทั้งกาย วาจา และความคิด ทุกคนย่อมเคารพในความคิดของคนอื่น ทุกคนย่อมแสดงความคิดเห็นออกมาโดยไม่ล่วงเกินคนอื่น ให้โอกาสและเคารพความคิดเห็นของคนทุกคน รวมถึงการเคารพในสถาบันสำคัญของประเทศ เช่น ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

2) มีการแบ่งปันกัน ร่วมงานกัน และประสานงานกัน (สามัคคีธรรม) ได้แก่ การทำงานร่วมกัน โดยใครถนัดงานไหนก็แบ่งงานนั้นไปทำโดยไม่ขวยเขินหรือหลีกเลี่ยง ร่วมมือกันทำตามอัธยาศัยและประสานงานกันทั้งหมด โดยทำตามที่ได้ตกลงกันไว้ให้ลุล่วงไปด้วยดี

3) มีความเชื่อมั่นในวิธีการแห่งปัญญา (ปัญญาธรรม) คือการมีเหตุผลในการทำงาน การค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องที่ถูกต้องมาใช้ในการทำงาน

จากความหมายและแนวทางการปลูกฝังประชาธิปไตยทั้งหมดนี้ จะเห็นว่าลักษณะของประชาธิปไตยส่วนใหญ่ตรงกับหลักการทางพุทธศาสนา ซึ่งในสังคมไทยก็ยึดถือพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอยู่แล้ว ดังนั้นเรื่องของประชาธิปไตยจึงเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติเป็นประจำ เพียงแต่นำเอาหลักการไปดัดแปลงใช้ในการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษาและสังคมเท่านั้น ดังนั้น การนำประชาธิปไตยไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นเรื่องที่ไม่ยาก เพราะในชีวิตจริงและในสังคมของนักเรียนก็อยู่ในสังคมประชาธิปไตยอยู่แล้ว และเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า ประชาธิปไตย ที่แบ่งออกเป็น 3 สถานะ คือ ในแง่ของอุดมคติ ระบบการเมืองหรือวิธีการจัดระเบียบการปกครอง และวิถีชีวิตประชาธิปไตยแล้ว จะเห็นว่าโรงเรียนสามารถสร้างเสริมความเป็นประชาธิปไตยแก่นักเรียนได้ในเรื่องของระบบการเมืองหรือวิธีการจัดระเบียบการปกครอง และวิถีชีวิตประชาธิปไตย ซึ่งทางโรงเรียนจะต้องใช้กิจกรรมในการฝึกจากกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดในโรงเรียน

2.2 หลักการประชาธิปไตย

หลักการประชาธิปไตยมี 2 ลักษณะ คือ หลักการปกครองแบบประชาธิปไตย และหลักการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย (สุโขทัยธรรมาธิราช, 2527)

1) หลักการปกครองแบบประชาธิปไตย

สุขุมและคณะ (2521) กล่าวว่า การปกครองตามแบบประชาธิปไตยต้องมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

- (1) อำนาจอิสระในการปกครองประเทศอยู่ที่ประชาชน
- (2) มีรัฐธรรมนูญเพื่อใช้เป็นหลักในการปกครอง
- (3) ลักษณะการปกครองเป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน
- (4) การเลือกผู้นำจะต้องเปิดโอกาสให้มีการเลือกอย่างเสรี โดยการรับสมัครเลือกตั้งและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกบุคคลที่จะมาเป็นผู้ปกครองประเทศด้วยตนเอง การเลือกตั้งต้องเป็นอย่างเสรีไม่มีการบังคับ จะต้องเป็นการลงคะแนนลับเพื่อป้องกันการใช้อิทธิพลให้ลงคะแนนตามความต้องการของผู้อื่น

(5) การปกครองใช้หลักการยึดเสียงข้างมาก คือ บุคคลที่รวมตัวกันเป็นคณะรัฐบาลนั้น จะต้องเป็นคณะบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากเสียงข้างมากของผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาและการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ก็ตามจะต้องเป็นไปตามความเห็นชอบของเสียงข้างมาก แต่ก็ต้องเคารพและยอมรับฟังเสียงข้างน้อยด้วย

2) หลักการดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย

หลักการสำคัญของประชาธิปไตยเกี่ยวกับวิถีทางดำเนินชีวิตนั้น มีนักรัฐศาสตร์ และนักการศึกษาได้ให้ความเห็นไว้ ดังนี้

ปรีชา (อ้างถึงใน ศศนีย์, 2533) อธิบายว่า ประชาธิปไตยยึดหลักเสรีภาพซึ่งประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ คือ สิทธิ หน้าที่และเสรีภาพ กล่าวคือ ผู้เคารพในสิทธิของตนเองก็ต้องมีหน้าที่เคารพในสิทธิของผู้อื่น และหน้าที่ต่อส่วนรวมด้วย โดยเฉพาะหน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองควบคู่กันไป

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2530) อธิบายว่า ประชาธิปไตยยึดหลักความเสมอภาค หมายความว่า ประชาชนมีความเท่าเทียมกันโดยกฎหมายแม้จะต่างกันในเรื่อง เพศ ศิวัพรณ ชนชั้น ที่อยู่อาศัย ศาสนาหรืออุดมการณ์ทางการเมือง แต่อาจถูกจำกัดสิทธิด้วยเหตุผลหรือเงื่อนไขบางประการ เช่น การเลือกตั้งทุกคนมีความเสมอภาคแต่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขบางประการ ได้แก่ การยังไม่บรรลุนิติภาวะ อยู่ในเพศนักบวช เป็นต้น

สรรพ (2531) อธิบายว่า ประชาธิปไตยควรยึดหลักการเคารพเหตุผล เพราะในการดำเนินการต่าง ๆ ผู้ทำงานต้องทำจิตใจให้เป็นคนที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย พยายามพิจารณาเหตุผลในการตัดสินใจ ไม่เคร่งครัดในเรื่องระบบอาวุโส (Seniority) เพราะระบบอาวุโส คือต้นเหตุของการทำลายประชาธิปไตย ดังนั้นต้องเคารพเหตุผลมากกว่าตัวบุคคล

สุโขทัยธรรมาธิราช (2527) ได้เสนอความคิดเห็นว่า ประชาธิปไตยควรยึดหลักการสร้างความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทุกคนในสังคมควรได้รับการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคม โดยคิดว่าสังคมก็คือของที่ตนเองมีส่วนเป็นเจ้าของด้วย มีความรับผิดชอบตามสิทธิและหน้าที่โดยไม่ต้องใช้มาตรการใด ๆ บังคับ และอธิบายว่า ประชาธิปไตยควรมีหลักการทำงานแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ ในการทำงานใด ๆ ย่อมประกอบด้วยหัวหน้างานและผู้ร่วมงาน ซึ่งบุคคลทั้งสองฝ่ายนี้จะต้องทำงานประสานกัน หัวหน้างานต้องพยายามสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น โดยเริ่มต้นวางนโยบายและจุดมุ่งหมายร่วมกันในการพิจารณา และคำนึงถึงความสามารถ ไม่ใช้ระบบพรรคพวก เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานแสดงความคิดเห็น ให้ความช่วยเหลือ และคำแนะนำต่าง ๆ ตลอดจนการเคารพในเหตุผลและความยุติธรรม

ประยูร (2523) อธิบายว่า ประชาธิปไตยในแง่ของการดำเนินชีวิตควรยึดหลักการสร้างกฎเกณฑ์ไว้เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน เมื่อบุคคลได้ปฏิบัติงานตามกฎหมายก็อยู่เป็นปรองอมก็จะช่วยสร้างนิสัยความมีระเบียบวินัยได้ ระเบียบวินัยที่สร้างขึ้นนั้นควรจะมาจากกลุ่มเป็นผู้สร้าง

สมศักดิ์ (2525) อธิบายว่า ประชาธิปไตยควรยึดหลักการดำเนินชีวิตอย่างมีแบบแผน ซึ่งเน้นให้ประชาชนรู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค รักความเป็นธรรม เคารพในศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น สนใจในกิจการบ้านเมือง มีความรับผิดชอบและมีวินัย

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักการประชาธิปไตยเป็นการดำเนินชีวิตโดยการอยู่ร่วมกัน โดยคำนึงถึง ความมีเสรีภาพ ความเสมอภาค ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล ความมีระเบียบวินัย และการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

2.3 คุณลักษณะของพฤติกรรมประชาธิปไตย

คุณลักษณะของบุคคลที่ดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้น มีนักการศึกษาและนักรัฐศาสตร์ได้ให้ความเห็น ดังนี้

นวลเพ็ญและวีระยุทธ (2517) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะพฤติกรรมประชาธิปไตยของครูที่ควรมี 6 ประการ ดังนี้

- 1) การยอมรับ คือ การเคารพในสิทธิและเสรีภาพรวมทั้งศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกันทั้งกาย วาจา และใจ
- 2) สามัคคีธรรม คือ การร่วมมือปรึกษาหารือ วางแผนในการทำงาน และการตัดสินใจร่วมกัน
- 3) ปัญญาธรรม คือ การใช้ปัญญาในรูปของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ พัฒนาแนวความคิดแบบสังเคราะห์และสร้างสรรค์ รู้จักวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล
- 4) วินัยธรรม คือ รู้จักขอบเขต กติกา สำนึกในสิทธิหน้าที่ ใช้เสรีภาพในขอบเขต การมีวินัยนั้น ต้องมีวินัยทั้งต่อตนเอง ต่อกลุ่มและต่อสังคม
- 5) คุณธรรม คือ การมีศีลธรรมประจำใจ มีความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม ปราศจากอคติต่อผู้อื่น
- 6) สันติธรรม คือ การไม่สันติภาพในสังคม ไม่มุ่งทำลายและเอาเปรียบคนอื่น

มุ่งประส่วนประโยชน์ในสังคมให้มากที่สุด

ฐะปะนีย์ (อ้างถึงใน ทศนีย์, 2533) กล่าวว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย หรือคุณสมบัตินักประชาธิปไตยต้องมีลักษณะนิสัย ดังนี้

- 1) เข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองในขอบเขตของประชาธิปไตย
- 2) มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย โดยเชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตย
- 3) มีเหตุผลและใช้สติปัญญา
- 4) มีความรับผิดชอบ
- 5) เคารพในสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น
- 6) รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- 7) ให้ความร่วมมือต่อคณะและกลุ่ม
- 8) มีความคิดในเชิงสร้างสรรค์

พฤติกรรมที่แสดงถึงการมีวิถีชีวิตประชาธิปไตย

จากการวิเคราะห์ความหมายของวิถีชีวิตประชาธิปไตย เพื่อให้เหมาะสมกับจิตวิทยา
พัฒนาการของนักเรียนระดับประถมศึกษา ควรแสดงออกดังนี้ คือ (สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

1) การยอมรับ พฤติกรรมที่แสดงออกควรมี ดังนี้

(1) เคารพซึ่งกันและกัน ทางกาย ได้แก่ การแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน เช่น
การทักทาย การให้เกียรติผู้อื่น การแสดงความเคารพแก่บุคคลซึ่งอาวุโสกว่า การให้การต้อนรับ
แก่บุคคลและการแสดงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน

(2) เคารพกันทางวาจา ได้แก่ การพูดจาให้เหมาะกับกาลเทศะใช้คำพูดเหมาะสม
ตามฐานะของบุคคล พูดจาสุภาพ ไม่ก้าวท้าวส่อเสียด ไม่พูดในสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน
ไม่นำความลับของบุคคลอื่นไปเปิดเผยและไม่นินทาหรือโกหกหลอกลวง

(3) เคารพในสิทธิของผู้อื่น ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทั้งทางกายหรือ
วาจา รู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่นมาก่อนหลัง เคารพในความเป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้ และต้อง
รู้จักขออนุญาตเมื่อล่วงล้ำเข้าไปในที่อยู่อำศัยของบุคคลอื่น

(4) เคารพในความคิดเห็นของบุคคลอื่น ได้แก่ การยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคล
อื่น เมื่อมีผู้พูดเสนอความคิดเห็นควรฟังด้วยความตั้งใจและใคร่ครวญด้วยวิจารณญาณ หากเห็นว่า
เป็นการเสนอแนวความคิดที่ดีมีประโยชน์มากกว่าความคิดเห็นของตน ก็ควรยอมรับหรือปฏิบัติตาม

(5) เคารพกฎระเบียบของสังคม ได้แก่ การยึดมั่นในกรอบระเบียบของสังคม เช่น
วัฒนธรรม ประเพณี กฎเกณฑ์ทางสังคม และกฎหมายของประเทศ

(6) มีเสรีภาพและใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณี

2) สามัคคีธรรม พฤติกรรมที่แสดงออกควรมี ดังนี้

(1) การรู้จักประสานประโยชน์ โดยถือประโยชน์ส่วนรวมหรือของชาติเป็นที่ตั้ง ได้แก่
การทำงานร่วมกันอย่างสันติวิธี รู้จักการประนีประนอมโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวม
เป็นใหญ่ มีการเสียสละความสุขส่วนตัวหรือหมู่คณะ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติ

(2) ร่วมมือกันในการทำงาน หรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ช่วยกันโดยมีบุคคล
อยู่ร่วมงานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในการร่วมกันทำงานนี้จะต้องมีการวางแผนร่วมกันคิดและร่วมกันทำ
ช่วยเหลือกัน ไม่หลีกเลียงหรือเอาเปรียบคนอื่น

- (3) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
 - (4) รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวม และหน้าที่ต่อสังคม
 - (5) ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่ม ในหน่วยงานและสังคม
- 3) ปัญญาธรรม พฤติกรรมที่แสดงออกควรมีดังนี้

- (1) การไม่ถือตนเป็นใหญ่ คือ การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับฟังและปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมากในที่ประชุมหรือในการทำงานต่าง ๆ และการรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
- (2) เน้นการใช้ปัญญาใช้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจ ปัญหาทั้งปวง ไม่ใช่เสียงส่วนมากในการตัดสินใจเสมอไป
- (3) เมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือเมื่อมีเรื่องที่จะต้องตัดสินใจ ทุกคนต้องร่วมกันคิด และช่วยกันตัดสินใจโดยใช้เหตุผล
- (4) ในกรณีที่มีปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะ จะต้องช่วยกันอภิปรายจนกระทั่งสามารถชักจูงให้ทุกคนเห็นคล้อยตาม เมื่อเกิดกรณีต่างก็มีเหตุผลที่ดีด้วยกัน และไม่อาจชักจูงให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้เท่านั้น จึงจะใช้วิธีการออกเสียง

2.4 ประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

การจัดการศึกษาจะต้องจัดให้สอดคล้องกับระบบการปกครองประเทศ เมื่อประเทศปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย รัฐจะต้องมีนโยบายให้การศึกษาเพื่อให้พลเมืองเป็นประชาธิปไตย โรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญในการฝึกอบรมพลเมืองให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติตนได้สอดคล้องกับระบบการปกครองดังกล่าว บุคคลที่จะดำเนินการในโรงเรียนให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐ คือ คณะครูและผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งจะต้องเสริมสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตยในรูปของการบริหารบุคลากร การจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน การบริหารด้วยคณะกรรมการโดยไม่รวมอำนาจการบริหารไว้แต่ผู้เดียว จะทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และในส่วนของนักเรียนการจัดการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนได้มีบทบาท มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเหมาะสม จะเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกด้วยการกระทำอย่างถูกต้องอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2528)

ในการจัดการเรียนการสอน ครูจะเป็นผู้จัดรูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในลักษณะของหลักสูตรแฝงเร้น (Hidden Curriculum) แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในโรงเรียน ครูจะต้องมีใจกว้างและมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นสิ่งที่ถูกต้องให้นักเรียนเห็นด้วย หรือเชื่อฟังเสมอ แต่ครูต้องรับฟังเหตุผลของนักเรียนตามกติกา หรือขอบเขตที่ครูและนักเรียนได้ร่วมกันสร้างขึ้นมาด้วย จึงกล่าวได้ว่า ครูจะต้องปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกให้แก่นักเรียนได้ยึดถือหลักการประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือกล่อมเกลาดังกล่าว

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้เสนอกิจกรรมในหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยในโรงเรียน ดังนี้

- 1) กิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตนเองของนักเรียน
- 2) กิจกรรมห้องสมุด
- 3) กิจกรรมอาหารกลางวัน
- 4) กิจกรรมกีฬา
- 5) กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์
- 6) กิจกรรมตรวจสอบสุขภาพ
- 7) กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน
- 8) กิจกรรมรักษาความสะอาดอาคารสถานที่
- 9) กิจกรรมปรับปรุงห้องเรียน
- 10) กิจกรรมปรับปรุงสภาพสิ่งแวดล้อม
- 11) กิจกรรมวันสำคัญ
- 12) กิจกรรมบุคคลดีเด่น
- 13) กิจกรรมศูนย์ข่าวสาร
- 14) กิจกรรมจัดป้ายแสดงความคิดเห็น
- 15) กิจกรรมประชาสัมพันธ์
- 16) กิจกรรมรับรู้ความคิดเห็น
- 17) กิจกรรมคุ้มบ้าน (คือการแบ่งหมู่บ้านออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ประมาณ 4-6 หลัง เรียกว่า "คุ้มบ้าน" แล้วจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มบ้าน เพื่อวางแผนพัฒนาคุ้มบ้านของตน) เพื่อ

เป็นการให้ครูได้จัดกิจกรรมในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยได้มากยิ่งขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้เสนอกิจกรรมเพิ่มเติม ดังนี้

- 1) กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน
- 2) กิจกรรมสร้างข้อตกลงในห้องเรียน
- 3) กิจกรรมทำเวรรักษาความสะอาด
- 4) กิจกรรมความรับผิดชอบช่วยเหลือเพื่อนเรียนอ่อน
- 5) กิจกรรมเมื่อครูไม่อยู่ทำการสอน
- 6) กิจกรรมประชาธิปไตยนอกรั้วโรงเรียน

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน จะปลูกฝังที่โรงเรียนและที่บ้าน ยังไม่เพียงพอ เพราะว่าเด็กในชีวิตของเขาจะต้องมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน อยู่เสมอ และบุคคลในชุมชนจะต้องมีบทบาทเพื่อให้การช่วยเหลือ ดังนี้ (สุโขทัยธรรมาธิราช, 2527)

- 1) ศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตยให้เข้าใจและปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี
- 2) ในการทำงานต้องยึดหลักการทำงานเป็นกลุ่ม
- 3) ร่วมกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ได้แก่ โครงการสหกรณ์ ในชุมชน โครงการฝึกฝนอาชีพ การจัดที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

จากข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าการฝึกอบรมนักเรียนให้มีพฤติกรรมประชาธิปไตย นั้น สามารถกระทำได้จากการจัดกิจกรรมหลาย ๆ รูปแบบ จัดทำได้จากบทเรียนทุก ๆ วิชา และสามารถจัดทำได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ โดยนักเรียนต้องฝึกทักษะจากการปฏิบัติด้วยตนเองอย่างเป็นอิสระมีครูเป็นผู้คอยแนะนำและให้คำปรึกษา ทั้งนี้ นักเรียนจะต้องใช้เหตุผลพิจารณาตัดสินใจเลือกปฏิบัติเพื่อหมู่คณะด้วย

2.5 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อ พัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

- 1) แนวคิดในการจัดกระบวนการเรียนการสอน

Dewey (อ้างถึงในละออง, 2526) ได้เสนอหลักการจัดกิจกรรมในโรงเรียนให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในสังคมสองประการคือ หลักของประชาธิปไตย และการสอนโดยการปฏิบัติจริงซึ่งหลักการของประชาธิปไตยที่ Dewey เสนอแนะไว้ คือ

การที่จะให้ผู้เรียนรู้จักประชาธิปไตยนั้น โรงเรียนควรมีบรรยากาศประชาธิปไตยและประชาธิปไตยไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในโรงเรียนเพียงอย่างเดียว อาจเกิดจากห้องเรียน เกิดจากการเรียน เกิดจากเพื่อนในห้องเรียน ไปสู่นอกห้องเรียน นอกโรงเรียน สังคมและโลกตามลำดับ และจากสังคมก็จะกลับมาสู่โรงเรียนอีก ลักษณะสำคัญของกิจกรรมจะเน้นให้นักเรียนกระทำ คือ กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ อยากเห็น วิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นของตนเองและผู้อื่น

ส่วนการสอนโดยการปฏิบัติจริงของ Dewey คือ ถ้าผู้เรียนไม่สามารถหาข้อสรุปด้วยตนเอง ผู้เรียนจะไม่มีการเรียนรู้แม้ว่าจะสามารถท่องจำคำตอบได้อย่างถูกต้องแม่นยำ และสอบได้คะแนนสูงเพียงใด

การจัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้เกิดคุณลักษณะประชาธิปไตยนั้น ครูสามารถดำเนินการได้หลายวิธี บรรจง (2534) เสนอแนวทางในการดำเนินการไว้ ดังนี้

ประการแรก ในการเรียนการสอนของโรงเรียนและในกิจกรรมทุกกิจกรรม ทั้งในหรือนอกห้องเรียน ครูและนักเรียนต้องร่วมมือกันคิดพิจารณาแล้วหาทางเลือกที่สามารถร่วมกันกระทำให้บังเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างรวดเร็ว เรียบร้อยและสำเร็จประโยชน์ร่วมกันอย่างสูงสุด และร่วมกันประเมินผลงานแล้วหาทางช่วยกันปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

ประการที่สอง ในการเรียนการสอนของโรงเรียนและในกิจกรรมทุกกิจกรรม ทั้งในและนอกห้องเรียน ในการเรียนการสอนจะต้องให้นักเรียนฝึกฝนอบรมด้วยตนเอง เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในอนาคต ฝึกให้รู้จักทำงาน ปฏิบัติงาน แก้ปัญหาด้วยตนเอง

ประการที่สาม ในการเรียนการสอนของโรงเรียนและในกิจกรรมทุกกิจกรรม ครูและนักเรียนต้องร่วมกันฝึกอบรมตนเอง ถ้าครูสนใจแต่ฝึกนักเรียนแต่ปล่อยปละละเลย ไม่มีจิตคิดฝึกฝนอบรมตนเองไปพร้อม ๆ กัน ก็อย่าหวังว่าประชาธิปไตยในโรงเรียนจะเกิดขึ้น เพราะครูและนักเรียนไม่เคารพตนเองและไม่เคารพคนอื่นในเวลาเดียวกัน

ประการที่สี่ ในการเรียนการสอนของโรงเรียนและในกิจกรรมทุกกิจกรรม ก่อนที่จะร่วมกันทำต้องชี้แนะให้เป็นไปในแนวทางที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าตนเอง ไม่ส่งเสริมให้เกิด

การแข่งขันกันว่าเก่งกว่า แต่ให้ถือว่าทุกคนมีความเก่งกล้าสามารถเหมือนกัน ในการวัดผลงาน ให้วัดคุณค่าของคณะบุคคลเพื่อให้บังเกิดความสามัคคี อันจักนำมาซึ่งความมีปัญญาและมีเหตุผล ทำให้ห่างพ้นจากการเห็นแก่ตัวและเห็นแก่ได้

ประการที่ห้า ในการเรียนการสอนของโรงเรียนและในกิจกรรมทุกกิจกรรม ควรให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออกมากกว่าครู เช่น การพูดและการแสดง เพื่อให้เด็กเกิดความกล้า ไม่ใช้ให้นักเรียนเชื่อฟังครูแต่ฝ่ายเดียว เพราะจะเป็นการบั่นทอนกำลังใจกำลังความคิด และไม่เป็นการสร้างสรรค์ความคิดริเริ่มของนักเรียน

ประการที่หก ในการส่งเสริมให้เด็กพูดหรือแสดงออก ต้องพยายามให้กระทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และมีสาระ ความจริงและสิ่งที่มีประโยชน์ที่จะสร้างความสามัคคี การสอนให้นักเรียนพูดเป็น พูดดี พูดมีประโยชน์อันเป็นการพูดเพื่อประชาธิปไตยโดยแท้ เพราะทำให้ผู้ฟังมีความแจ่มแจ้ง เกิดความสนใจ และความเข้าใจอันดีต่อกัน

ประการที่เจ็ด ในการเรียนการสอนของโรงเรียนและในกิจกรรมทุกกิจกรรม ควรให้ครูและนักเรียนได้ร่วมกันกระทำเพื่อสร้างความสุขสงบในห้องเรียนหรือส่วนรวม ไม่เป็นไปเพื่อสร้างความเดือดร้อนเป็นอันขาด ฟังสอนให้นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานของตนด้วยความคิด ความเข้าใจของตนเองมากกว่าการลอกเลียนแบบ หรือขโมยความคิด ผลงานของคนอื่นมาเป็นของตน

2) รูปแบบกิจกรรมที่พัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

สำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังประชาธิปไตยให้กับนักเรียนที่ได้ผลดีและเหมาะสมกับโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งจัดในรูปแบบของกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนที่พบเห็นหรือดำเนินการ ในปัจจุบันได้ยึดหลักการและแนวทางในการดำเนินการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ได้กำหนดไว้หลาย ๆ กิจกรรมขึ้นอยู่กับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด หรือสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ กลุ่มโรงเรียน โรงเรียนที่จะเลือกตามความเหมาะสมกับสภาพของแต่ละแห่ง ที่มีเป้าหมายสำคัญในการจัดทุกกิจกรรมอยู่ที่ผลของการจัดจะต้องส่งผลให้นักเรียนเกิดคุณธรรม 3 ประการ คือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญารธรรม สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย ได้ยึดลักษณะการจัดและวิธีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน ได้มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับสถานการณ์ สภาพและความจำเป็นของแต่ละโรงเรียน ดังกิจกรรมที่จะกล่าวต่อไป

3) กิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยที่นำมาศึกษาในการวิจัย

(1) กิจกรรมการปกครองตนเอง

กิจกรรมการปกครองตนเอง จะดำเนินการโดยคณะกรรมการนักเรียน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) ให้ความหมายของกรรมการนักเรียนว่า หมายถึง สภาผู้แทนนักเรียนที่ได้รับการเลือกตั้งจากนักเรียนภายในโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของนักเรียนทั้งหมด เป็นสื่อกลางของความต้องการระหว่างผู้บริหารและคณะครูกับนักเรียน นอกจากนั้น จะต้องช่วยเหลือและร่วมมือในการจัดกิจกรรมนักเรียน ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ในโรงเรียนอีกด้วย

การจัดตั้งคณะกรรมการนักเรียนนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักปกครองตนเองแบบประชาธิปไตย และเป็นการเตรียมตัวเป็นพลเมืองดีในอนาคต มีความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตย มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรม เปิดโอกาสให้พัฒนาทางด้านอารมณ์และสติปัญญา มีเจตคติที่ดีต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งกลางให้นักเรียนจัดกิจกรรม มีโอกาสวางโครงการดำเนินงานและประสานงาน ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนและระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531)

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการปกครองตนเองของนักเรียน เป็นการฝึกให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองแบบประชาธิปไตย อันจะก่อให้เกิดความสามารถในด้านการเป็นผู้นำและผู้ตาม เป็นการสร้างความรับผิดชอบในการทำงานกิจกรรมปกครองตนเอง โดยใช้วิธีการแบ่งกลุ่ม สามารถแบ่งกลุ่มย่อยภายในห้องเรียนและระหว่างห้องเรียน

(2) กิจกรรมการจัดห้องสมุด

ปัจจุบันห้องสมุดนับว่ามีความสำคัญ และจำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เพราะเป็นแหล่งในการแสวงหาความรู้ของครูและนักเรียน การเรียนในห้องเรียนแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ที่แตกฉานได้อย่างสมบูรณ์และเพียงพอ จำเป็นต้องค้นคว้าหาจากแหล่งวิชาการอื่น ดังนั้นผู้บริหารการศึกษาที่มองเห็นคุณค่าและคุณประโยชน์ในด้านนี้ จึงควรที่จะได้ดูแลเอาใจใส่ในการสรรหาทรัพยากรต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยต่อการเสริมความรู้ และประสบการณ์ทางวิชาการมาไว้ในห้องสมุดให้มากที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) กล่าวว่า กิจกรรมการจัดห้องสมุดเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมนิสัยรักการอ่านแก่นักเรียน ให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ให้รู้จักค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ครูควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำงาน มีคณะกรรมการและคณะทำงาน ครูที่ปรึกษากิจกรรมห้องสมุด ควรจะให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด เช่น การแนะนำหนังสือ การเล่านิทาน การเสนอหนังสือใหม่ การประกวดการอ่าน เป็นต้น นอกจากนั้นครูควรให้นักเรียนมีส่วนร่วม โดยจัดตั้งเป็นคณะกรรมการห้องสมุด มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบและบริการอื่น ๆ ตลอดจนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมอื่น ๆ เช่น กิจกรรมช่วยสอนหนังสือน้อง กิจกรรมบริการความรู้ เป็นต้น

(3) กิจกรรมการจัดอาหารกลางวัน

โครงการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน หมายถึง โครงการส่งเสริมการจัดอาหารให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี การเลือกอาหารที่ถูกต้องตามกำลังเงินและเศรษฐกิจ ทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมของเด็ก (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2526) และได้เน้นถึงการดำเนินการอาหารกลางวัน สำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ดังนี้

ก. เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีปริมาณเพียงพอ และมีคุณค่าทางโภชนาการในราคาประหยัด สำหรับนักเรียนที่ขาดแคลนได้รับประทานโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

ข. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เห็นความสำคัญ และความสามารถในการนำหลักโภชนาการไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ค. เพื่อให้โรงเรียนได้มีโอกาสควบคุมในเรื่องคุณภาพ และความสะดวกของอาหาร และควบคุมไม่ให้นักเรียนออกไปซื้ออาหารที่ไม่ถูกอนามัยนอกเขตโรงเรียน

ง. เพื่อให้นักเรียนได้ใช้วัสดุที่จะต้องจัดอาหารกลางวันในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ โดยนักเรียนไม่ต้องซื้อวัสดุเอง

จ. เพื่อเผยแพร่โภชนาการศึกษแก่นักเรียน

จากจุดหมายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่กล่าวมาแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้บริหารโรงเรียนได้ตระหนักและยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินงาน และใน

การปฏิบัติควรมุ่งเน้นคุณสมบัติในส่วนที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ได้แก่ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่นในการทำงาน และความร่วมมือในการทำงาน

กล่าวโดยสรุปกิจกรรมการจัดอาหารกลางวัน เป็นกิจกรรมที่มีความมุ่งหมายเบื้องต้น เพื่อให้นักเรียนมีอาหารกลางวันรับประทานทุกคน การจัดกิจกรรมอาหารกลางวันนอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาทางร่างกายแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมประชาธิปไตยไปในตัว คือ ทำให้มีการเสียสละ มีความรับผิดชอบ แบ่งงานกันทำ สามารถทำงานร่วมกันได้ เป็นต้น ในการทำอาหารกลางวันทางโรงเรียนต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ตั้งแต่เริ่มดำเนินงานของโครงการ โรงเรียนต้องให้นักเรียนรับทราบหลักการและวิธีการดำเนินงาน

(4) กิจกรรมการจัดสหกรณ์นักเรียน

การจัดกิจกรรมการจัดสหกรณ์ในสถานศึกษา เป็นการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในเรื่องของการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ รู้จักสิทธิและหน้าที่ รู้จักทำงาน ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้ครูและนักเรียนมีความรู้และเข้าใจวิธีการสหกรณ์ที่ถูกต้อง โดยจัดตั้งยุวสหกรณ์ขึ้นในโรงเรียนเป็นแบบต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำประสบการณ์ไปใช้ในชุมชนได้ การจัดกิจกรรมสหกรณ์ทำได้ด้านเดียวหรือหลายด้าน อาจจะเป็นเรื่องตำราเรียน เครื่องเขียน อุปกรณ์ในสถานศึกษา เมล็ดพืช ปุ๋ย หรือเครื่องใช้ในการเลี้ยงสัตว์ในด้านตลาด การสะสมทรัพย์สิน นอกจากนั้น สหกรณ์ยังช่วยในด้านการกุศลอีกด้วย (กองการมัธยมศึกษา, 2521) ส่วนการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

- ก. เชิญวิทยากรจากโรงเรียนที่ได้จัดทำแล้ว และได้ผลดีมาให้ความรู้แก่ครูและนักเรียน
- ข. แต่งตั้งกรรมการยกร่างข้อบังคับ โดยยึดหลักจากแนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษาของกรมสามัญศึกษา
 - ค. ประชุมพิจารณาร่างกฎข้อบังคับ เพื่อให้เป็นกฎข้อบังคับในการปฏิบัติการ
 - ง. ทำเรื่องขออนุญาตจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษาต่อเจ้ากรมสังกัด
 - จ. จัดเตรียมสถานที่ที่ใช้ในการจัดตั้งร้านค้า
 - ช. แต่งตั้งกรรมการชุดริเริ่ม 1 ชุด โดยมีประธาน 1 คน เลขานุการ 1 คน และกรรมการอื่น ๆ รวมแล้วไม่น้อยกว่า 5 คน ดำเนินการไปชั่วคราวจนกว่าจะมีการประชุมสมาชิกเพื่อการเลือกตั้งกรรมการดำเนินการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) กล่าวว่า ในการจัดกิจกรรมสหกรณ์นักเรียนที่ส่งเสริมประชาธิปไตยให้เกิดแก่นักเรียน โรงเรียนมุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดคุณสมบัติที่ต้องการ คือ

- ก. ให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง
- ข. ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน
- ค. ให้นักเรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการรวมกลุ่ม เพื่อทำประโยชน์ร่วมกันในแนวทางประชาธิปไตย

ง. ให้นักเรียนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันแก้ปัญหา และมอบความไว้วางใจในการทำงาน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการจัดสหกรณ์นักเรียน เป็นกิจกรรมเกิดจากการรวมหุ้นของคณะครูนักเรียน เป็นการจัดกิจกรรมที่มีรูปแบบประชาธิปไตย เพราะใช้ระบบที่สมาชิกร่วมกันแก้ปัญหาตลอดจนมอบความไว้วางใจให้ดำเนินการ โรงเรียนควรให้นักเรียนเข้ามาร่วมดำเนินงานสหกรณ์ทุกขั้นตอน

(5) กิจกรรมการเสริมสร้างวินัยนักเรียน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมาย "วินัย" หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ส่วนสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า วินัย ว่า เป็นการปกครองตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสุขในชีวิตของตนเอง และความเป็นระเบียบเรียบร้อย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2525) เสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างวินัย ไว้ดังนี้

ก. ความมีระเบียบวินัยขึ้นอยู่กับการศึกษาอบรมเป็นสำคัญ ต้องใช้เวลาและค่อยเป็นค่อยไป โดยใช้วิธีจูงใจดีกว่าวิธีบังคับ

ข. การฝึกระเบียบวินัยย่อมสอดแทรกเข้าไปได้เสมอเกือบทุกวิชา

ค. ควรฝึกฝนจนเป็นนิสัย เพื่อให้เกิดความเคยชิน

ง. ความมีวินัยในตนเอง คือ วินัยสูงสุดที่พึงปรารถนา

โครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียนทั่วประเทศ เป็นโครงการตามนโยบายของรัฐบาล ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม และวินัยแห่งชาติ มีกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทยเป็น

หน่วยประสานงาน โดยมีเป้าหมายที่นักเรียนอนุบาล ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วประเทศ โดยเน้นการดำเนินการทางวินัย รวม 5 เรื่อง คือ

- ก. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย
- ข. การเดินแถวไป-กลับ ระหว่างบ้านกับโรงเรียน
- ค. การเข้าแถวขึ้นรถโดยสารประจำทาง
- ง. การปฏิบัติตามกฎจราจร
- จ. ความสะอาดสถานที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด ดำเนินการจัดทำกิจกรรมการสร้างเสริมวินัยนักเรียน ตามโครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียน ทั่วประเทศ เพื่อฝึกนักเรียนให้ปฏิบัติจริงจึงจนเกิดเป็นนิสัยที่ค่านิยมในการสร้างระเบียบวินัย ในการดำเนินการ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการในรูปคณะกรรมการ แบ่งนักเรียนเป็น กลุ่มย่อยตามสายเส้นทางการเดินทาง จัดให้มีหัวหน้าในการเดินทาง โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาให้ข้อ เสนอแนะในการปฏิบัติงาน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการสร้างเสริมสร้างวินัยนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ควรจัดให้มีขึ้นใน โรงเรียนซึ่งควรอบรมโดยใช้วิธีการจูงใจให้นักเรียนเห็นความสำคัญ และฝึกให้นักเรียนปฏิบัติ จนเป็นนิสัยและเคยชิน และควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการด้วย เพื่อฝึก ความรับผิดชอบ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และแก้ไขสิ่งบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ วินัย และฝึกความเป็นประชาธิปไตย

(6) กิจกรรมการตรวจสอบสุขภาพ

การตรวจสอบสุขภาพ เป็นกระบวนการของการตรวจและประเมินภาวะสุขภาพของ เด็กโดยการสังเกตของครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง การตรวจสอบสุขภาพร่างกายก่อนนักเรียนจะเข้าห้องเรียน ควรจะได้มีการตรวจสอบร่างกาย เช่น วัดส่วนสูง ชั่งน้ำหนัก ตรวจเล็บมือ ตรวจผม ตรวจเครื่อง แต่งกาย ตรวจหู ตรวจฟัน ฯลฯ การตรวจสอบสุขภาพร่างกายควรทำอย่างสม่ำเสมอ เมื่อตรวจแล้ว ควรใช้เวลาในการแนะนำ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องให้ดียิ่งขึ้น (นันทนา, อ้างถึงใน ปรีชา, 2534)

ในการตรวจสอบสุขภาพโรงเรียนต้องกำหนดความมุ่งหมายในการตรวจสอบสุขภาพ ซึ่งสายหยุด และคณะ (2519) ได้เสนอไว้ดังนี้

- ก. เพื่อค้นหาความบกพร่องทางด้านสุขภาพของนักเรียนในระยะเริ่มแรก
- ข. เพื่อป้องกันมิให้เกิดโรคระบาดแพร่หลายออกไป
- ค. เพื่อช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจต่อสุขภาพ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของตนให้ดีขึ้น

กิจกรรมการตรวจสุขภาพ จึงถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่ทุกโรงเรียนต้องดำเนินการในส่วนที่ให้เกิดรับผิดชอบนั้น ควรจัดทำในแง่ความสะดวกของร่างกาย เสื้อผ้าของใช้ เพื่อเป็นการฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบและยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จึงควรมอบให้นักเรียนเป็นผู้ตรวจกันเอง อาจจัดนักเรียนแต่ละห้องเป็นกลุ่มเล็ก ๆ รับผิดชอบตรวจกันภายในกลุ่ม หรือมอบให้นักเรียนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ตรวจก็ได้ ดังนั้นกิจกรรมตรวจสุขภาพควรให้นักเรียนหรือคณะกรรมการนักเรียนรับผิดชอบในการตรวจ ซึ่งอาจเป็นเวลาเช้า โดยตรวจร่างกายเป็นรายวัน วันละ 1 อย่าง เช่น ตรวจเล็บ ตรวจผม ตรวจผิวหนัง ตรวจฟัน ตรวจเครื่องแต่งกาย และคณะกรรมการตรวจ มีครูเป็นที่ปรึกษาเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในด้านสุขภาพ กิจกรรมนี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบ และยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี

(7) กิจกรรมกีฬา

การกีฬาเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ทุกคนต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังกิจกรรมนี้จะเกิดผลดี ในการจัดกิจกรรมกีฬามีความสำคัญที่สุดก็คือ นักเรียน ทั้งที่เป็นนักกีฬาและผู้ร่วมกิจกรรม ในการจัดกิจกรรมนี้ทำได้ทั้งกิจกรรมในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียน ระหว่างกลุ่มโรงเรียนและในระดับสูงขึ้นไป นักเรียนผู้เป็นนักกีฬาจะต้องมีความรับผิดชอบ ต้องรักษาเวลาในการฝึกซ้อมอย่างจริงจัง ถ้าเป็นกิจกรรมระหว่างชั้นเรียนควรให้นักเรียนมีส่วนดำเนินการมากที่สุด ตั้งแต่การปรึกษาหารือกันว่าจะมีกีฬาประเภทใด ใครเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

กิจกรรมกีฬาเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนควรจัดทำและให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนี้ให้มากที่สุด เพราะจะเป็นการฝึกการมีน้ำใจเป็นนักกีฬา ทั้งผู้เล่นกีฬาและผู้ร่วมกิจกรรมกีฬา ฝึกความรับผิดชอบ รักษากฎและกติกา รวมทั้งรักษาเวลา มีโอกาสร่วมงานอย่างใกล้ชิดกับนักเรียนในโรงเรียนและต่างโรงเรียน เป็นการส่งเสริมกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

(8) กิจกรรมการจัดการรักษาความสะอาดอาคารสถานที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้ให้ความสำคัญของกิจกรรมการจัดการรักษาความสะอาดอาคารสถานที่ว่า การทำความสะอาดอาคารสถานที่ไม่ใช่เป็นหน้าที่ของภารโรงแต่เพียงผู้เดียว โรงเรียนควรมอบให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เพราะเป็นการฝึกให้เด็กได้ทำงานด้วยตนเอง รู้จักรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายในการทำสะอาดชั้นเรียน ครูควรมอบให้แต่ละกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบหมุนเวียนกันไป เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงาน สำหรับการรักษาความสะอาดบริเวณโรงเรียนนั้น โรงเรียนสามารถแบ่งบริเวณออกเป็นส่วน ๆ แล้วแต่ละมอบหมายให้

ในการแบ่งบริเวณทำความสะอาด ส่วนมากจะแบ่งทำความสะอาดในบริเวณต่อไปนี้ คือ อาคารเรียน อาคารประกอบ โรงอาหาร โรงฝึกงาน ห้องน้ำห้องส้วม และบริเวณสนาม ในการทำความสะอาดโรงเรียนอาจทำได้โดยคณะกรรมการ และสมาชิกที่โรงเรียนจัดแบ่งไว้ถาวรเป็นกลุ่มสีต่าง ๆ ซึ่งมีนักเรียนทุกระดับชั้นร่วมรับผิดชอบเป็นวัน ๆ ไป

ในการฝึกให้มีกิจกรรมการจัดการรักษาความสะอาดอาคารสถานที่นี้ โรงเรียนมุ่งเน้นคุณสมบัติที่ต้องการ คือ

- ก. ความรับผิดชอบ
- ข. มีนิสัยรักความสะอาด
- ค. ความมุ่งมั่นในการทำงาน
- ง. วิถีชีวิตประชาธิปไตยในด้านความร่วมมือในการทำงาน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการจัดการรักษาความสะอาดอาคารสถานที่ โรงเรียนต้องมอบหมายให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อฝึกให้นักเรียนได้ทำงานด้วยตนเอง รู้จักรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย และให้ความร่วมมือในการทำงาน เพื่อเป็นการฝึกวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี

(9) กิจกรรมการดำเนินงานประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์ หมายถึง การโฆษณา ชี้แจง แลกเปลี่ยนข่าวสารกิจการของโรงเรียนที่ดำเนินการไปแล้ว กำลังดำเนินการอยู่ และจะดำเนินการต่อไปให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องทราบและเข้าใจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ว่า เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการโฆษณา ชี้แจง

แกลงข่าวหรืออาจเป็นการจัดรายการสารบันเทิง หรืออื่น ๆ เพื่อให้ผู้ชมทราบ โดยการจัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ ป้ายโฆษณา ป้ายนิเทศ วารสาร หรือการออกอากาศโดยใช้เครื่องขยายเสียง

การดำเนินงานต้องจัดในรูปคณะกรรมการ โดยเลือกตั้งจากนักเรียนในโรงเรียนเช่นเดียวกับกิจกรรมอื่น ๆ มีครูเป็นที่ปรึกษาคอยแนะนำชี้แจงการปฏิบัติงาน หรือการใช้อุปกรณ์อื่น ๆ เช่น ไมโครโฟน เทปบันทึกเสียง และเครื่องขยายเสียง เป็นต้น กิจกรรมนี้นอกจากจะทำในโรงเรียนแล้วยังสามารถจัดขึ้นระหว่างชุมชน หรือบ้านกับโรงเรียน อันจะเป็นการทำให้บ้านและโรงเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันเป็นอย่างสูง โรงเรียนที่มีความพร้อมด้านบุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ควรดำเนินการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์

การดำเนินการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ โรงเรียนควรจัดในรูปคณะกรรมการ เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสร่วมทำงาน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน เป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตย โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรม คอยแนะนำให้ความรู้ ติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด แต่ให้นักเรียนตัดสินใจเอง เพื่อให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

(10) กิจกรรมการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์

กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์มีความสำคัญต่อโรงเรียน เพราะเป็นสื่อสัมพันธ์การทำความเข้าใจระหว่างครู นักเรียน โรงเรียนกับผู้ปกครองก็คือ การออกหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน และกิจกรรมเกี่ยวกับการพิมพ์ อาจกระทำได้หลายอย่าง เช่น

- ก. หนังสือพิมพ์ของโรงเรียน
- ข. หนังสือพิมพ์ประจำปี
- ค. หนังสือคู่มือนักเรียน

ฯลฯ

หนังสือพิมพ์ของโรงเรียน อาจจะเป็นในลักษณะโรเนียวก็ได้ เพราะสะดวกเหมาะสำหรับโรงเรียนมากเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกหัดในการเขียนข่าว บทความต่าง ๆ และเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์โรงเรียนอีกด้วย ส่วนหนังสือพิมพ์ประจำปีมักจะดำเนินการในโรงเรียนมัธยมเป็นส่วนมาก ส่วนหนังสือคู่มือนักเรียน โรงเรียนมักจะให้สภานักเรียนดำเนินการนักเรียนมีส่วนในการจัดเนื้อหา หรือเรื่องราวที่จะบรรจุในสมุดคู่มือ (ประดับ อ้างถึงใน ปรีชา, 2534)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้ให้ความสำคัญกิจกรรมการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตยภายในโรงเรียน ควรให้นักเรียน

ร่วมเป็นคณะกรรมการและมีผลงานของนักเรียนปรากฏอยู่ และทางโรงเรียนสามารถส่งเสริมให้นักเรียนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ได้ เช่น การทำหนังสือพิมพ์ประจำห้องเรียน หนังสือพิมพ์ของชุมชน เป็นต้น

(11) กิจกรรมบุคคลดีเด่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้เสนอกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยให้โรงเรียนดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการคัดเลือกบุคคลดีเด่นของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น

- ก. นักเรียนที่สะอาดที่สุด
- ข. มารยาทดีที่สุด
- ค. มีมนุษยสัมพันธ์ดีที่สุด

ในการดำเนินการจัดกิจกรรมนั้น จะต้องให้นักเรียนเป็นผู้คัดเลือกกันเอง ซึ่งจะจัดตั้งคณะกรรมการสรรหาโดยแต่งตั้งจากนักเรียน ให้นักเรียนกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก แต่ทั้งนี้ต้องมีคณะกรรมการเป็นที่ปรึกษา กิจกรรมบุคคลดีเด่นนี้อาจจะเป็นกิจกรรมต่อเนื่องไปถึงชุมชนก็ได้ โดยให้นักเรียนช่วยกันคัดเลือกบุคคลที่นักเรียนเห็นว่ามีความประพฤติดี เป็นคนดีที่สุดในชุมชนและประกาศเกียรติคุณ กิจกรรมบุคคลดีเด่นนี้ เป็นการฝึกให้คณะนักเรียนที่ดำเนินงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ฝึกความยุติธรรมและความมีเหตุผล

2.6 การบริหารการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

กิจกรรมส่งเสริมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย เป็นกิจกรรมหนึ่งในการบริหารกิจการนักเรียนที่สนองตามจุดหมายของการบริหารงานในโรงเรียนเป็นอย่างดี สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนวทางการบริหารโครงการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาในปี พ.ศ. 2528 พอสรุปได้ ดังนี้

1) ผู้บริหารโรงเรียนต้องแต่งตั้งคณะกรรมการอ่าน (วิทยากร) เพื่อศึกษาคู่มือการจัดกิจกรรม เพื่อบรรยายให้ผู้บริหารและคณะครูได้เข้าใจ

2) ผู้บริหารโรงเรียนจัดประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้บริหาร คณะครู คณะวิทยากรและคณะกรรมการศึกษา

3) ผู้บริหารแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อจะได้จัดทำโครงการเสนอให้ผู้บริหารอนุมัติโครงการ

4) หลังจากได้รับอนุมัติโครงการแล้ว คณะกรรมการดำเนินการตามโครงการในรูปของการทดลอง แล้วศึกษาขั้นตอนของการดำเนินการจัดกิจกรรม ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรม โดยมีขั้นตอนดังนี้

(1) จัดประชุมเพื่อกำหนดหัวข้อ ประเด็นสภาพปัจจุบันของโรงเรียน โดยให้คณะครูร่วมกันกำหนดหัวข้อที่จะใช้ประเมินหรือกำหนดวาระการประชุม

(2) ผู้บริหารจัดประชุมเพื่อให้คณะครูได้มองสภาพโรงเรียนที่เป็นอยู่ และสภาพที่คาดหวังของโรงเรียนในอนาคต

(3) ต้องจัดประชุมเพื่อกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน และวิธีการปฏิบัติ โดยให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย โดยครอบคลุมกระบวนการในโรงเรียนโดยเน้นให้ทุกเป้าหมายไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย

(4) นำแนวแบบวิธีการประชาธิปไตยไปฝึกฝนนักเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียนกำหนดให้ทุกขั้นตอนดำเนินไปในแนวเดียวกัน

(5) ผู้บริหารโรงเรียนควรออกนิเทศการเรียนการสอนเป็นประจำทุกวัน หรือมอบให้ครูวิชาการนิเทศ และควรมีการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นประจำ

(6) เมื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยภายในชั้นเรียนเริ่มเป็นระบบมากขึ้น จึงเริ่มพิจารณาจัดกิจกรรมเสริมการฝึกกระบวนการประชาธิปไตยให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนต่อไป

5) การนิเทศและติดตามผล ผู้บริหารโรงเรียนหรือหัวหน้าฝ่ายวิชาการ หรือครูที่มีความเข้าใจในการจัดกิจกรรมนิเทศและติดตามผลการทำงานของผู้สอนในโรงเรียนโดยดำเนินการดังนี้

(1) จัดการประชุมเพื่อชี้แจงแนวทางในการจัดกิจกรรม

(2) ให้คำปรึกษาครูที่มีปัญหาในการจัดกิจกรรม

(3) สังเกตการสอนของครูแต่ละชั้น และการจัดกิจกรรมอื่น ๆ เป็นครั้งคราว

(4) สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะที่อยู่ในและนอกโรงเรียน และขณะทำกิจกรรม ว่ามีพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตยหรือไม่

6) การประเมินผลโครงการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ศึกษาพิเศษ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูจะต้องให้ความสนใจเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานตามโครงการ ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานตามโครงการ และกำหนดบทบาทในการปฏิบัติงานของตนให้ชัดเจนจนสามารถปฏิบัติงานอย่างได้ผล (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

อรรพวรรณ (2518) ได้ศึกษาการจัดสภานักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่ากิจกรรมสภานักเรียนเป็นแหล่งกลางที่ฝึกฝนนักเรียนให้มีประสบการณ์ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกฝนตนเอง เป็นตัวแทนนักเรียนและเป็นแหล่งกลางจัดกิจกรรมนักเรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา ออกกฎข้อบังคับที่ไม่ขัดต่อนโยบายของโรงเรียน ควบคุมตรวจตราและยับยั้งการทำงานของคณะกรรมการบริหาร และเสนอแนะให้ข้อคิดเห็นการดำเนินงานของโรงเรียน พิจารณาคดีนักเรียนและเสนอผู้บริหารเพื่อสั่งการ ปัญหาในการจัดสภานักเรียน พบว่า ครูและนักเรียนขาดประสบการณ์และความรู้ในการจัดสภานักเรียน ขาดความร่วมมือจากสมาชิกสภานักเรียน ครู ผู้บริหารและนักเรียน ข้อเสนอแนะควรให้ความรู้ครู นักเรียน เกี่ยวกับสภานักเรียน อาจารย์ที่ปรึกษาควรเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ควรมีการประสานงานที่ดีระหว่างครู นักเรียน และผู้บริหาร ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนจัดกิจกรรม ควรมีการเลือกตั้งสมาชิก มีธรรมนูญนักเรียน สมาชิกรู้จักสิทธิและหน้าที่ ควรมีรายงานการประชุม มีการประเมินผล และควรมีการวางแผนที่ดีในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของสภานักเรียน

สุมาลี (2519) ได้ศึกษาถึงเจตคติของอาจารย์ใหญ่ ครูและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนรัฐบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีต่อการจัดกิจกรรมนักเรียน พบปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมในโรงเรียน ดังนี้

ผู้บริหาร ไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของกิจกรรม ขาดความสนใจ ไม่ให้การสนับสนุน บางท่านมีทัศนคติแบบ นิยมเผด็จการ ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร

ครู ขาดความรู้ความเข้าใจในการเป็นผู้นำ ไม่เข้าใจจุดหมาย ไม่เห็นความสำคัญ และไม่มีเวลาสำหรับงานพิเศษ เนื่องจากงานในหน้าที่มากอยู่แล้ว

นักเรียน ไม่เข้าใจจุดหมาย ไม่เห็นความสำคัญ ขาดผู้นำที่ดี ไม่มีประสบการณ์ ขาดความสามัคคี เวล่าน้อย ผลการเรียนรู้ไม่ดี บ้านไกลจากโรงเรียน บางแห่งจำนวนนักเรียนมากเกินไป นอกจากนั้นคณะกรรมการขาดการประชาสัมพันธ์ และไม่กระจายอำนาจในการทำงาน

การบริหารงานไม่มีนโยบายและแผนงาน ขาดบุคลากรที่มีความสามารถและประสบการณ์ คณะกรรมการทำงานไม่มีระบบ ขาดการประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การติดตามประเมินผลที่ดี ด้านอุปกรณ์และสถานที่ เช่น สถานที่ทำงาน นอกจากนั้นยังมีปัญหาด้านงบประมาณและไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรม

สมคิด (2520) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของครูและผู้บริหารที่มีต่อการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลในเขตการศึกษา 12 พบว่า ผู้บริหารและครูต่างมีทัศนคติต่อกิจกรรมสถานักเรียนอยู่ในเกณฑ์สูง เพราะเห็นว่าสถานักเรียนมีประโยชน์ต่อนักเรียนหลายด้าน เช่น ปลูกฝังระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย พัฒนาเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบสูง รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ การเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กรุ่นหลัง ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมที่พบ ได้แก่ งบประมาณมีน้อย ครูมีชั่วโมงสอนและงานส่วนตัวมีมากเกินไป และส่วนใหญ่ขาดความสนใจในการจัดกิจกรรมนักเรียน นอกจากนั้นยังขาดอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม

ปิยะวดี (2522) ได้ศึกษาถึงเรื่อง การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมส่วนใหญ่ผู้บริหารและครูจะจัดขึ้นเอง นักเรียนไม่ทราบวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานที่แน่นอน นักเรียนจึงไม่เห็นความสำคัญเมื่อจัดกิจกรรมแล้วไม่มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ และมีปัญหาเรื่องงบประมาณ เวลา อุปกรณ์ และสถานที่

พีระพงษ์ (2524) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเกี่ยวกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองที่ดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของโรงเรียนบ้านพุ่มวง ผลการศึกษาพบว่า

จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมแสดงความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยสูงกว่าเกณฑ์ที่คาดหวัง ได้แก่ การมีความรับผิดชอบ การทำงานเป็นหมู่คณะ การเคารพในความ

เสมอภาค การมีวินัยในตนเอง การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การยอมรับในเหตุผล ความคิดรวบยอดใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่คาดหวัง ได้แก่ คุณลักษณะการใช้เสียข้างมากในการตัดสินใจ ปัญหา ความคิดรวบยอดต่ำกว่าเกณฑ์ที่คาดหวัง ได้แก่ คุณลักษณะการเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์

อนงค์ศิริ (2525) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดพะเยา พบว่า เกี่ยวกับการปกครองและการประชุม โรงเรียนส่วนใหญ่ได้จัดให้มีการอบรม หน้าเสาธงตอนเช้าก่อนเข้าห้องเรียน การประชุมอบรมทุก ๆ วันศุกร์สัปดาห์ โดยครูเวรจัดเปลี่ยน กันอบรม การพบปะนักเรียนก่อนเริ่มการเรียนและก่อนกลับบ้านของครูประจำชั้น บางโรงเรียน จัดตั้งสารวัตรนักเรียนดูแลความเรียบร้อยภายในโรงเรียน การจัดตั้งสภานักเรียนมีคณะกรรมการ นักเรียนปกครองตนเอง

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรม พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในด้าน งบประมาณ นอกจากนั้นยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพิเศษ

จวงจันทร์ (2526) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ปัญหาที่โรงเรียนประสบในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน คือ การใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมหน้าเสาธงมอบให้คณะกรรมการนักเรียน นิยามตัดสินแทนการร่วมพิจารณา หน้าเสาธง บางโรงเรียนขาดความศรัทธาในตัวประธานสภานักเรียน

ผู้วิจัยเสนอแนะบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

สำหรับผู้บริหาร ควรให้ความรู้แก่ครู นักเรียนเข้าใจ กระตือรือร้น สนับสนุน ตลอดจน ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตย การประหยัดเวลาในการจัดกิจกรรม โดยการ มอบหมายคณะกรรมการนักเรียน และให้นักเรียนเลือกประธานนักเรียนด้วยวิธีประชาธิปไตย

สำหรับครู ควรพัฒนานักเรียนให้รู้หลักการแห่งการเป็นผู้นำ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การประนีประนอม ความรับผิดชอบ การสื่อความหมาย ความอดทน ฝึกให้ทำงานร่วมกัน ฝึกคิด และปฏิบัติจริง เป็นผู้นำและผู้ตาม ตลอดจนเปิดโอกาสให้เลือกหัวหน้ากลุ่มเอง และครูควร ประเมินผลการจัดกิจกรรมและพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ

อนุสรณ์ (2526) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ใน จังหวัดพิษณุโลก เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพิษณุโลก มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิต

ประชาธิปไตยอยู่ในเกณฑ์สูงทุกคุณลักษณะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงต่างกัน ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนที่มีผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกัน ไม่แตกต่างกัน ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนที่มีผู้ปกครองระดับการศึกษาต่างกัน ไม่แตกต่างกัน

สรุปผล (2527) ได้ศึกษาถึง รูปแบบของกิจกรรมโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมดีเด่น ผลการศึกษาพบว่า

- 1) หลักการสำคัญที่ทำให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยได้ดีเด่น เพราะครูเข้าใจหลักการประชาธิปไตย อุดหนุนในการฝึกนักเรียนให้มีวินัย ความรับผิดชอบ
- 2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน จัดได้ในโรงเรียนทุกขนาดแต่ต่างกันในรูปแบบบางลักษณะของกิจกรรมเท่านั้น
- 3) ลักษณะการบริหารกิจกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการดำเนินงาน เพราะก่อนที่ครูจะสามารถฝึกให้นักเรียนมีวิถียุทธประชาธิปไตย ลักษณะการบริหารงานของผู้บริหารและคณะครู จะต้องเป็นประชาธิปไตยเสียก่อน
- 4) ลักษณะของการจัดกิจกรรม มี 4 แบบ คือ
 - (1) กิจกรรมสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย
 - (2) กิจกรรมนักเรียนด้านการปกครองโดยใช้สถานักเรียน
 - (3) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมประชาธิปไตย
 - (4) กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนเป็นกิจกรรมที่ควรจัดเพื่อฝึกฝนให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม สามารถช่วยครูจัดกิจกรรมได้ทุกกิจกรรม เป็นการลดภาระ ระยะเวลาของครู และสามารถทำให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมได้ดีเด่นโดยง่าย

วิไลรัตน์ (2527) ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการจัดสถานักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในชนบท ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่คาดว่าจะพบเมื่อมีการจัดสถานักเรียนตามรูปแบบที่ผู้วิจัยเสนอ ได้แก่ การขาดบุคลากรที่มีความรู้เรื่องสถานักเรียน และไม่เห็นประโยชน์จากการจัดสถานักเรียน สถานที่คับแคบ งบประมาณไม่เพียงพอ นอกจากนี้ อำนาจสั่งการอยู่ที่ผู้บริหารเพียงคนเดียว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำกิจกรรมไม่สามารถสั่งการได้

ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางแก้ไข โดยจัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ เช่น จัดฉายภาพยนตร์ แสดงนิทรรศการเกี่ยวกับการจัดสถานักเรียน ชี้แจงประโยชน์ของการจัดสถานักเรียน และศึกษาดูงานโรงเรียนที่จัดกิจกรรมสถานักเรียนที่ประสบความสำเร็จ

ศรีอุทัย (2529) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดสถานักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยทำการศึกษาจากกลุ่มประชากร 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูและนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า การจัดสถานักเรียนมีการเตรียมการจากเอกสาร การดูงาน ผู้บริหารวางแผนกำหนดโครงการร่วมกับครู คณะกรรมการสถานักเรียนเป็นผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ตามความเห็นชอบของครูที่ปรึกษา ในการดำเนินการให้นักเรียนชั้นปีที่ 3 - 6 เป็นผู้เลือกประธานนักเรียน โดยมีกิจกรรมที่รับผิดชอบ ได้แก่ การรักษาความสะอาด และการพัฒนาโรงเรียน กิจกรรมหน้าเสาธง การเดินแถวกลับบ้าน และกิจกรรมวันสำคัญ ในการประเมินผลพบว่า นักเรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รู้จักปรับตัวให้ทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความสามัคคีและรักหมู่คณะ รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น และเป็นผู้นำและผู้ตาม

ปัญหาในการจัดพบว่า ไม่สามารถกำหนดรูปแบบของสถานักเรียนที่เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนได้ คณะกรรมการสถานักเรียนมีความรู้และทักษะในการทำงานไม่เพียงพอ ครูและผู้บริหารมองไม่เห็นความสำคัญและขาดการสนับสนุน

ลาวัณย์ (2529) ได้ศึกษา การส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของตนเอง ผลการวิจัยพบว่า

1) ครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ในนักเรียนทั้ง 3 ด้าน คือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ในระดับปานกลาง

2) เมื่อแยกในแต่ละคุณลักษณะของวิถีชีวิตประชาธิปไตยแล้วพบว่า

(1) ครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนด้าน คารวะธรรมในระดับมาก เช่น การสอนให้เคารพและปฏิบัติตามกฎ ข้อบังคับและระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ของโรงเรียน การฝึกให้รู้จักระเบียบวินัยรวมทั้งการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายเบื้องต้น การสอนให้ทำความเคารพเมื่อได้ยินเพลงสรรเสริญพระบารมี

(2) ครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมเป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนด้านสามัคคีธรรมในระดับปานกลาง เช่น กิจกรรมทำความสะอาด การทำงานโดยมีส่วนร่วม การฝึกความรับผิดชอบในหน้าที่และผลประโยชน์ของตนเองที่ปฏิบัติได้น้อย คือ การ

สนับสนุนให้นักเรียนทำหนังสือพิมพ์ประจำห้องเรียน หรือหนังสือพิมพ์ภายในโรงเรียน

(3) ครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมเป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนด้านปัญญาธรรม ในระดับปานกลาง เช่น การแนะนำนักเรียนดูข่าวทางโทรทัศน์เพื่อเสริมความรู้รอบตัว การสอนให้รู้ถึงความสำคัญของการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การสอนให้เข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย กิจกรรมที่ครูปฏิบัติในระดับน้อย ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเลือกบุคคลดีเด่นภายในโรงเรียน ส่วนการพานักเรียนเข้าชมรัฐสภาและรับฟังการอภิปราย ครูไม่เคยจัดกิจกรรมนี้เลย

3) เมื่อแยกตามระดับชั้นพบว่า ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ด้านการะธรรม อยู่ในระดับมาก ด้านสามัคคีธรรม ในระดับปานกลาง ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 และ 5-6 ปฏิบัติกิจกรรมด้านการะธรรม และสามัคคีธรรมในระดับมาก ด้านปัญญาธรรมในระดับปานกลาง

ราตรี (2531) ได้ศึกษาถึง บทบาทของผู้บริหาร ครูที่ปรึกษาและครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า โดยส่วนรวมผู้บริหาร ครูที่ปรึกษาและครูผู้สอนได้ปฏิบัติบทบาทด้านการเตรียมกิจกรรม ด้านการดำเนินการจัดกิจกรรม และด้านการประเมินผล อยู่ในระดับน่าพอใจ คือ ปฏิบัติบทบาทในระดับ "ปฏิบัติเกือบเป็นประจำ" ในทุกด้าน ยกเว้นครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ปฏิบัติบทบาทในการฝึกฝนนักเรียนให้มีวิถีชีวิตประชาธิปไตยในด้านการะธรรม อยู่ในระดับ "ปฏิบัติเป็นประจำ"

ปรีชา (2533) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ : การศึกษาเฉพาะกรณี ผลการศึกษาพบว่า ในการวางแผนโรงเรียนส่วนใหญ่มีการจัดทำแผน แผนที่ดีที่มากที่สุด คือ แผนปฏิบัติการประจำปี โดยกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายสนองนโยบายหน่วยงานระดับเหนือในการจัดทำแผนผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้ร่วมกันวางแผน ในด้านโครงสร้างในการบริหารส่วนใหญ่ประกอบด้วย ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการและคณะทำงาน จะร่วมกันกำหนดโครงสร้าง ผู้บริหารมีหน้าที่แต่งตั้งคณะกรรมการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย หัวหน้าโครงการมีหน้าที่จัดกิจกรรมส่งเสริม และคณะกรรมการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย มีหน้าที่ให้คำปรึกษา คณะกรรมการนักเรียนในด้านการดำเนินการ ส่วนใหญ่มีการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำงาน

โดยหัวหน้าโครงการ และคณะกรรมการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยเป็นผู้รับผิดชอบจัดกิจกรรม สำหรับกิจกรรมที่จัดแล้วประสบความสำเร็จมากที่สุด และส่งผลให้เกิดคุณธรรม ด้านการละเว้นวรรรณ สำนึกศีลธรรม และปัญญารธรรม ได้แก่ กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ และกิจกรรมปกครองตนเองของนักเรียน ในด้านการประเมินผล ส่วนใหญ่มีการประเมินผลโดยหัวหน้าโครงการและคณะทำงานซึ่งใช้วิธีการสังเกตการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการ หลังจากนั้นมีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ส่วนใหญ่มีปัญหาลากเวลาจำกัดในการวางแผน ขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการ และขาดการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

ทศนี้ (2533) ได้ศึกษาทดลองในเรื่อง การพัฒนาประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดมุกดาหาร กรณีศึกษาผลการวิจัยพบว่า

1) รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย มีผลทำให้พฤติกรรมประชาธิปไตยในการละเว้นวรรรณ สำนึกศีลธรรม และปัญญารธรรม ของนักเรียนหลังจากทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

2) รูปแบบการสอนจากพฤติกรรมตัวอย่างที่เลือกมา 8 กิจกรรม ได้แก่ การเลือกคณะกรรมการนักเรียนในห้องเรียน การสร้างข้อตกลง การทำเวรรักษาความสะอาด การจัดตำแหน่งที่นั่งเรียน การประกวดผลงาน ความรับผิดชอบในการช่วยเหลือเพื่อนที่เรียนอ่อน การเรียนในห้องเมื่อครูไม่อยู่ทำการสอน การส่งการบ้านหรืองานที่ได้รับมอบหมาย ผลปรากฏว่า ใช้ได้ผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

3) ลำดับขั้นตอนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมประชาธิปไตย 8 ขั้นตอน ได้แก่ ระบุนปัญหา วิเคราะห์พิจารณาหาสาเหตุของปัญหา พิจารณาหาแนวทางในการแก้ปัญหา การวางแผนในการแก้ปัญหา เลือกแผนที่เหมาะสมแล้วดำเนินการตามแผน ประเมินผลจากการปฏิบัติงาน ปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น และนักเรียนปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจมีผลทำให้พฤติกรรมประชาธิปไตยด้านการละเว้นวรรรณ สำนึกศีลธรรม และปัญญารธรรมของนักเรียน หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

สรุปได้ว่า จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมที่จะทำให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตย มีความสอดคล้องในส่วนที่จะช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนและปฏิบัติกิจกรรมอันจะเป็น

รากฐานวิถีชีวิตประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นเป้าหมายสำคัญให้นักเรียนเกิดคุณธรรม 3 ประการ ได้แก่ คารวะธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม และสามารถสร้างเสริมสังคมให้เป็นสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้อีกด้วย